

1. Дані громадської організації «Захист сім'ї» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravosemyi.org>. 2. Дані організації "Маєнделео Йа Ванауме" ("Прогрес для чоловіків") [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.NEWS.ru.co.il>. 3. Дані РІА "Новости" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.d-pils.lv/news>. 4. Дані Національної «гарячої лінії» по попередженню насильства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ostanovimnasilie.org.ua>. 5. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001–2011 роки / [кол. авт.: О.М. Бандурка, О.Ф. Бондаренко, В.О. Брижик, та ін.]; заг. ред. О.М. Бандурки, К.Б. Левченко; вступ. слово О.О. Зарубінського. – Х.: Вид-во «Права людини», 2011. – С. 11. 6. Луценко О.А. Технології профілактики домашнього насилля. Організація роботи з суб'єктом насильницьких дій / О.А. Луценко та ін. // Навчально-методичний посібник. – Суми, Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2011. – С. 25. 7. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. 8. Акт про захист від насильства у сім'ї прийнятий Австрійською національною асамблеєю, від 1 травня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stopabuse.narod.ru/index/0-17>. 9. Євсюкова М. Аналіз змін до законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї / М. Євсюкова // Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов: [матеріали міжнар. наук.-прак. конф., Київ, 4 грудня 2009 р.] / Державний науково-дослідний інститут МВС України. – К.: ДНДІ МВС України, 2009. – С. 359. 10. Бразилія. Новый закон о домашнем и семейном насилии против женщин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.owl.ru/content/news>. 11. Романова Н. Надання послуг потерпілим від насильства у сім'ї : законодавчий аспект / Н. Романова, Т. Семігіна // Соціальна політика і соціальна робота. – 2008. – № 2. – С. 58-70. 12. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / [укладачі: Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М.]. – К., 2012. – С. 37. 13. Кампанія Ради Європи по боротьбі з насильством. Документ EG / BUC (99) 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int>.

УДК 343. 349

А. В. РЕШНЮК

БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 400 КК УКРАЇНИ

Статтю присвячено розгляду загальнотеоретичних положень проблеми безпосереднього об'єкту складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України.

Ключові слова: об'єкт складу злочину, безпосередній об'єкт складу злочину, класифікація об'єкта складу злочину.

Решнюк А.В. Непосредственный объект преступления, предусмотренного ст. 400 УК Украины

Статья посвящена рассмотрению общетеоретических положений проблемы непосредственного объекта преступления, предусмотренного ст. 400 УК Украины.

Ключевые слова: объект преступления, непосредственный объект преступления, классификация объекта преступления.

© РЕШНЮК Анатолій Валерійович – здобувач кафедри кримінального права та процесу ВНЗ «Національна академія управління»

Reshnyuk Anatoliy. The immediate object of the crime under Art. 400 of the Criminal Code of Ukraine

The article deals with the provisions of the general theoretical problems of the immediate subject of the crime under Art. 400 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *object of the crime, the direct object of the crime, the classification of the object of the crime.*

Проблема безпосереднього об'єкту злочину, а особливо складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України, належить до найменш вивчених. Це свідчить про те, що зазначена проблема є надто актуальною, особливо на сучасному етапі боротьби зі злочинами проти правосуддя і зокрема, передбаченого ст. 400 КК України.

Даній проблемі в юридичній літературі приділяли увагу такі вчені як В.Я. Тацій, В.К. Матвійчук, М.Й. Коржанський, М.Н. Голоднюк, А.І. Чучаєв, А.В. Наумов, В.О. Кузнєцов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гижевський, Ю.В. Александров, С.І. Селецький, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, І.П. Міщук та інші. Проте невирішеність багатьох аспектів проблеми вимагає розгляду деяких загально-теоретичних питань в цьому напрямку, без яких подальше дослідження може мати труднощі.

Мета статті полягає у з'ясуванні загальнотеоретичних положень стосовно безпосереднього об'єкту складу злочину і, зокрема, досліджуваного складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України

Найважливіше значення для правотворчої та правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт злочину (в нашому випадку безпосередній об'єкт складу злочину посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги). В науці кримінального права загальноновизнаною є дефініція, що безпосереднім об'єктом складу злочину є конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону кримінального закону, та яким заподіюється шкода тим чи іншим злочином¹.

Безпосередній об'єкт значною мірою визначає ступінь суспільної небезпечності конкретного злочину, його особливі об'єктивні та суб'єктивні ознаки². Тому встановлення безпосереднього об'єкта є важливою передумовою встановлення складу злочину як єдиної підстави кримінальної відповідальності і правильної кваліфікації злочину². Крім того, з'ясування безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 400 КК України має істотне значення для правотворчості і правозастосовної діяльності.

У кримінально-правовій літературі побутують не зовсім переконливі думки про те, що існує безпосередній об'єкт злочинів проти правосуддя. Так, М.Н. Голоднюк таким безпосереднім об'єктом злочинів проти правосуддя вважає суспільні відносини, що забезпечують нормальне функціонування окремих органів, які складають у цілому систему правосуддя, тобто органів, діяльність яких урегульована процесуальним законодавством, які від імені держави можуть вступати в рамках кримінального чи цивільного судочинства в правові відносини з громадянами чи юридичними особами, втілюючи завдання і мету правосуддя³. Натомість, А.І. Чучаєв наполягає на тому, що безпосередній об'єкт цієї групи злочинів складають суспільні відносини, що забезпечують реалізацію конституційних приписів відправлення правосуддя чи нормальну діяльність органів, які входять у систему правосуддя⁴.

Аналіз позицій згаданих авторів дає можливість стверджувати, що такий підхід до безпосереднього об'єкта злочинів проти правосуддя, включаючи і такий склад злочину, як посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги є помилковим та суперечить доктрині кримінального права: 1) по-перше, філософські категорії «одиничне (окреме)», оскільки безпосереднім об'єктом є конкретні суспільні відносини, які охороняються чинним кримінальним законодавством (в нашому випадку лише ст. 400 КК України), а для інших злочинів конкретними статтями КК України. Отже не може бути безпосередній об'єкт для всіх без виключення складів злочинів проти правосуддя; 2) по-друге, виокремлення єдиного для всіх складів злочинів, які розміщені в розділі XVIII Особливої частини, безпосереднього об'єкта суперечить структурі безпосереднього об'єкта конкретного складу злочину.

З метою визначення безпосереднього об'єкта складу злочину посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги необхідно з'ясувати наступні питання:

1) класифікацію безпосереднього об'єкта цього складу злочину не лише «по вертикалі», але й «по горизонталі»

2) проаналізувати існуючі точки зору на безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України;

3) дослідити структуру цього об'єкта складу злочину;

4) запропонувати своє бачення безпосереднього об'єкта складу злочину посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги.

Використовуючи зазначений вище підхід, звернемося до класифікації безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України. Досить важливим моментом в доктрині кримінального права є те, що поряд із класифікацією об'єктів «по вертикалі» має місце класифікація об'єктів «по горизонталі». Суть такої класифікації полягає в тому, що на рівні безпосереднього об'єкта конкретного складу злочину виділяють основний (головний) безпосередній об'єкт і додатковий (обов'язковий) безпосередній об'єкт конкретного складу злочину⁵. Таке відбувається тоді, коли одним і тим же злочином заподіюється шкода двом або більше видам суспільних відносин⁶.

Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги належить до двооб'єктних складів злочинів. Для них важливим і характерним є те, що суспільні відносини, які його утворюють, знаходяться між собою у взаємній залежності, причому одні з них, які підпадають під ознаки додаткового об'єкта, є активною частиною інших відносин, що виступають як основний безпосередній об'єкт⁷. Основним безпосереднім об'єктом є ті конкретні суспільні відносини, які насамперед прагне поставити під охорону законодавець, приймаючи КК України⁸. Безпосередній об'єкт завжди входить до складу родового об'єкта злочину, тому саме цей основний безпосередній об'єкт, як частина родового, визначає відношення злочину до того чи іншого розділу Особливої частини КК України⁹. Основний безпосередній об'єкт являє собою ті суспільні відносини, на які й спрямований кримінально-правовий захист. Наприклад, аналізуючи ознаки такого складу злочину, що передбачений ст. 400 КК України, можна зробити висновок, що він відноситься до злочинів проти правосуддя. Натомість, додатковий безпосередній об'єкт – суспільні відносини, яким заподіюється або стосовно яких виникає загроза заподіяння істотної

шкоди поряд з основним об'єктом¹⁰. Додатковий безпосередній об'єкт є обов'язковою умовою кримінальної відповідальності за двооб'єктні злочини.

Необхідно звернути увагу на те, що додатковий безпосередній об'єкт прямо вказаний в ст. 400 КК України.

На нашу думку справедливо зазначає А.В. Наумов, що у випадку двооб'єктних складів злочинів питання про те, який саме безпосередній об'єкт є основним, а який додатковим, вирішується залежно не від важливості блага, яке охороняється правом, а від його зв'язку з родовим об'єктом¹¹. Як видно, наявність двох об'єктів вказує на те, що один із них є основним, а другий – додатковим. При визначенні питання, який же з цих двох об'єктів є основним безпосереднім, вважаємо за необхідне виходити з того, що основним об'єктом злочину є ті суспільні відносини, зміна яких складає соціальну суть злочину, і з метою охорони яких прийнята кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за його вчинення¹².

Продовжуючи дослідження, проаналізуємо існуючі точки зору на безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України. Так, В.О. Кузнецов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гижевський під основним безпосереднім об'єктом досліджуваного складу злочину розуміють здійснення правової діяльності захисника чи представника особи, пов'язаної з наданням правової допомоги, а додатковим об'єктом – життя особи¹³. Ю.В. Александров до основного безпосереднього об'єкта цього злочину відносить інтереси правосуддя, а до додаткового – життя особи¹⁴. С.І. Селецький наполягає, що основним об'єктом цього злочину є нормальна робота органів правосуддя, а додатковим – життя та здоров'я захисника чи представника особи або їх близьких родичів¹⁵. Натомість М.І. Мельник та М.І. Хавронюк стверджують, що основним безпосереднім об'єктом цього злочину є встановлений законом порядок здійснення правосуддя, який забезпечує діяльність захисника чи представника особи щодо надання ними правової допомоги, а додатковим об'єктом виступає життя особи¹⁵. І.П. Міщук під основним безпосереднім об'єктом цих злочинів вбачає суспільні відносини, що складаються у сфері здійснення правосуддя і забезпечують нормальну діяльність захисника чи представника особи, а додатковим виступають суспільні відносини, що забезпечують безпеку життя та здоров'я вказаних осіб, а також їх близьких родичів¹⁶.

Нам уявляється, що перша точка зору є несприйнятливою, оскільки здійснення правової діяльності захисника чи представника особи, ще й пов'язано з наданням правової допомоги, не свідчить про суспільні відносини (основний безпосередній об'єкт). Крім того, життя особи – це не відносини (додатковий об'єкт), а фізіологічний стан. Не можна погодитися з думкою Ю.В. Александрова щодо основного безпосереднього об'єкта (друга точка зору), оскільки інтереси правосуддя є лише рушійною силою для утворення суспільних відносин. Щодо додаткового об'єкта позиція автора співпадає з першою точкою зору, яка нами піддається сумніву. Твердження С.І. Селецького стосовно основного безпосереднього об'єкта цього злочину є занадто розпливчатим, оскільки не спирається на дослідження структури об'єкта цього злочину. Його позиція стосовно додаткового об'єкта не окреслює суспільних відносин, а спирається на фізіологічний (фізичний) стан. Не в повній мірі можна погодитися з визначенням основного безпосереднього об'єкта, запропонованого М.І. Мельником та М.І. Хавронюком з таких підстав: 1) по-перше, в цьому визначенні не видно, що таким об'єктом є суспільні відносини. Стосовно ж додаткового об'єкта, означені автором погляди

повторюють помилки зазначених вище фахівців. Найбільш повним, на наш погляд, є судження про основний об'єкт цього злочину, запропоноване І.П. Міщук: по-перше, з її визначення вбачається, що ним є суспільні відносини, які складаються у сфері здійснення правосуддя і забезпечують нормальну діяльність захисника чи представника особи; по-друге, такий же позитив стосується і додаткового безпосереднього об'єкта.

На наш погляд, пошук рішення проблеми безпосереднього об'єкта цього складу злочину треба вести у площині співвідношення родового та безпосереднього об'єкта цих злочинів. При чому таке рішення можливе лише шляхом аналізу змісту суспільних відносин, які складаються в сфері правосуддя.

Відомо, що зміст суспільних відносин як об'єкт злочину, передбаченого ст. 400 КК України, утворюють наступні елементи: суб'єкти певних інтересів – учасників відносин; предмет, з приводу якого виникають, існують і змінюються відповідні суспільні відносини; суспільно-значуща діяльність (соціальний зв'язок) суб'єктів відносин. Розглянемо ці структурні елементи під кутом вирішення проблеми безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України.

Суб'єктами суспільних відносин, передбачених ст. 400 КК України, є з однієї сторони юридичні особи (суди, органи досудового слідства тощо), а з іншої – фізичні особи (захисники, представники особи, близькі родичі зазначених осіб). Крім того, суб'єктами відносин можуть також виступати з обох сторін фізичні особи. Юридичні особи, які перераховані нами, а також захисники та представники особи, які за мету своєї діяльності мають забезпечувати здійснення правосуддя, а також надавати правову допомогу.

Предметом цих відносин, як впливає із змісту ст. 400 КК, виступають умови, що забезпечують у відповідності з чинним законодавством надання належної правової допомоги фізичним та юридичним особам з боку захисника чи представника особи.

До змісту аналізованих суспільних відносин входить також соціальний зв'язок (суспільно-значуща діяльність) між суб'єктами відносин з приводу предмета останніх. Ця суспільно-значуща діяльність знаходить вираз в правах та обов'язках суб'єктів відносин у наданні правової допомоги.

На підставі викладеного вище можна запропонувати визначення основного безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України. Ним є суспільні відносини, що складаються у сфері здійснення правосуддя і забезпечують умови у відповідності з чинним законодавством в належному забезпеченні діяльності захисника чи представника особи з надання кваліфікованої правової допомоги фізичними і юридичними особами. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом цього складу злочину виступають суспільні відносини, що забезпечують умови, у відповідності з чинним законодавством, з охорони життя захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги.

1. *Тацій В.Я.* Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / Тацій В.Я. – Х: Высшая школа, 1988. – 198 с.; *Сучасне кримінальне право України: [курс лекцій] / А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько.* – К.: Вид. Паливода А.В., 2005. – 640 с. 2. *Сташис В.В.* Непосредственный объект и его значение для квалификации преступлений / В.В. Сташис, Н.И. Панов // Проблемы правоведения. – 1980. – Вып. 50. –

С. 83–91. **3.** *Тацій В.Я.* Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / Тацій В.Я. – Х.: Высшая школа, 1988. – 198 с. **4.** *Курс уголовного права.* – Т.5. Особенная часть / [под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комиссарова]. – М., 2002. – 512 с. **5.** *Чучаев А.И.* Ответственность за принуждение к противодействию осуществлению правосудия / А.И. Чучаев // *Законность.* – 2001. – №4. – С.11–15. **6.** *Тацій В. Я.* Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: навчальний посібник / Тацій В.Я. – Х.: Українська юридична академія, 1994. – 80 с. **7.** *Кримінальне право України.* Загальна частина: [підручник] / [Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 352 с. **8.** *Кримінальне право України.* Загальна частина: [підручник] / [Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.]; за ред. М. І. Мельника, В.А. Клименка. [вид. 3–ге, переробл. та допов.]. – К.: Юридична думка, 2004. – 352 с. **9.** *Кримінальне право України.* Загальна частина: Практикум: [навч. посіб.] / І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук та ін.; за заг. ред. Матвійчука В.К. – К.: КНТ, 2006. – 432 с. **10.** *Кримінальне право України:* Загальна частина: Практикум: [навч. посіб.] / І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук та ін.; за заг. ред. Матвійчука В.К. – К.: КНТ, 2006. – 432 с. **11.** Там само. **12.** *Наумов А.В.* Уголовное право. Общая часть / Наумов А.В. – М.: БЕК, 1996. – 549 с. **13.** *Коржанский Н.И.* Объект посягательства и квалификация преступлений: [учеб. пособие] / Коржанский Н.И. – Волгоград: НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1976. – 119 с. **14.** *Кримінальне право України:* Загальна частина та Особлива частини: навч. посіб. / В.О. Кузнецов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський. – К.: Істина, 2005. – 380 с. **15.** *Коржанский Н.И.* Цит. работа. – 119 с. **16.** *Селецький С.І.* Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Селецький С.І. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 504 с. **17.** *Мельник М.І.* Коментар до ст. 400 КК України / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2012. – С.1146–1147. **18.** *Міщук І.П.* Кримінально-правова охорона життя та здоров'я захисника чи представника особи: дис. ... канд юрид наук / Міщук І.П.. – К.: Міністерство внутрішніх справ України. Національна академія внутрішніх справ. 2012. – 241 с.

УДК 343.2.01

Є. І. ТЕЛІУС

ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ПОГЛЯДУ СТОСОВНО АЛЬТЕРНАТИВНИХ ЗАСОБІВ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Проаналізовано стародавні джерела кримінального процесуального права щодо порядку затримання особи під час кримінального провадження.

Показано напрям розвитку порядку затримання під час кримінального провадження. Зроблено висновки щодо розуміння сутності даного інституту під час його першого активного застосування. Показано історичні здобутки та негативні аспекти в тогочасному порядку затримання особи під час кримінального провадження. Звернуто увагу на перші спроби відокремлення затримання від інших заходів забезпечення, зокрема тримання під вартою. Розглянуто можливості застосування альтернативних заходів забезпечення.

Ключові слова: кримінальний процес, досудове розслідування, порядок затримання.